

Harjulan maahanmuuttajatyö

**Opintojen henkilökohtaistamisprosessin
kehittäminen arkipäivän tilanteita
hyödyntäen**

Sisältö

1. TIIVISTELMÄ	3
2. HANKKEEN TAVOITTEET JA TULOKSET	4
3. TOIMINTAMALLI JA PROSESSIT	7
2.1. HARJULAN MAAHANMUUTTAJATYÖN TOIMINTAMALLI.....	7
2.2. HENKILÖKOHTAISTAMISPROSESSI.....	9
4. KOKEMUKSIA JA KOETTUA	12
4.1 MUN ELÄMÄ.....	12
4.2. PALAUTEPROSESSIT JA HOPS	13
4.3 ARKIPÄIVÄN TOIMINNALLISET KOKEILUT JA MALLIT	15
5. LÄHTEET JA LISÄÄ LUETTAVAA	19

1. Tiivistelmä

Harjulassa toteutettiin *Opintojen henkilökohtaistamisprosessin kehittäminen arkipäivän tilanteita hyödyntäen* -hanketta ajalla 9/2018-4/2019. Hanke sai Opetushallituksen valtionavustusta kotoutumisen edistämiseen.

Hankkeessa kehitettiin maahanmuuttajien oppimis- ja ohjausprosesseja sekä toimintamalleja erityisesti Harjulan kansalaisopiston luku- ja kirjoitustaidon koulutuksissa sekä Minun Suomi -opintoryhmissä. Tavoitteena oli tarjota opiskelijoille tukea oppimiseen henkilökohtaistamalla opintoja eri tilanteisiin sopivimmiksi ja joustavimmiksi hyödyntäen jokapäiväisiä arjen tilanteita. Lisäksi tavoitteena oli dokumentoida ja julkaista hankkeen kehittämistyötä sekä jäsentää prosesseja ja toimintamalleja.

Tässä julkaisussa kuvataan hankkeen tuloksia sekä siinä kehitettyjä toimintamalleja. Hankeaikana kokeiltiin erilaisia menetelmiä ja kehitettiin prosesseja tukemaan oppimista ja kotoutumista. Tämä kehittämisavustus mahdollisti toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen panostamisen sekä opiskelijoiden tuen oppimiselle arkipäivän tilanteissa.

Kehittämishankkeen keskeisimmät tuotokset ovat Harjulan maahanmuuttajatyön toimintamalli ja henkilökohtaistamisprosessi, jotka ovat kaikkien kiinnostuneiden toimijoiden hyödynnettävissä arkipäivän toiminnassa sekä uusien kokeilujen suunnittelussa ja toimeenpanossa.

2. Hankkeen tavoitteet ja tulokset

Hankesuunnitelmassa oli asetettu viisi tavoitetta.

- 1) Tarjota opiskelijoille tukea henkilökohtaistamalla oppimisprosessia erilaisille opiskelijoille sopivaksi. Yhteistyötä tehdään moniammatillisessa ryhmässä ml- opiskelijat, opettajat ja muut luku- ja kirjoitustaidon koulutusta tarjoavat oppilaitokset.

Hankkeen toiminta kohdistui Harjulassa käynnissä oleviin maahanmuuttajakoulutuksiin:

Minun Suomi –opintoryhmän neljännen lukukauden opiskelijat. Minun Suomi on Opetushallituksen rahoittama suomen kielen ja kulttuurin opintoryhmä enintään 29 vuotiaille maahanmuuttajataustaisille nuorille. Ryhmään on ohjattu useita oppijoita, joiden kotokoulutuspolku on keskeytynyt tai heillä on ollut muita haasteita päästä eteenpäin kohti avoimia työmarkkinoita. Tällä lukukaudella on mukana ollut 13 opiskelijaa eri mittaisia jaksoja. Ensisijaisena tavoitteena on löytää jokaiselle osallistujalle jatkopolku opintoihin tai työelämään sekä vahvistaa kielitaitoa ja työelämään ja yhteiskuntaan liittyviä tietoja ja taitoja.

Kansalaisopiston luku- ja kirjoitustaitovaiheen (ABC-kurssit) opiskelijat. Vuoden 2018 alussa maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaitovaiheen koulutukset siirrettiin vapaan sivistystyön toteutettaviksi ja nämä ns. UMAKO-koulutukset alkoivat Harjulassa alkuvuodesta 2018. Ryhmät ovat hyvin heterogeenisiä. Mukana on sekä primaarilukutaidottomia että sekundaari- ja semilukutaitoisia kaiken ikäisiä maahanmuuttajia. Suurimmalla osalla heistä oli hyvin vähän aiempia opintoja taustalla. Tämän hankkeen aikana Harjulassa oli syyslukukaudella 2018 käynnissä kaksi 12 opiskelijan ryhmää ja alkuvuodesta 2019 yksi 12 henkilön ryhmä. Päättävänä tavoitteena on saavuttaa kielitaidon eri osa-alueilla sellaiset taidot, joilla opiskelija voi jatkaa kotoutumiskoulutuspolullaan moduulille 1.

Aiempaa työkokemusta oli lähes kaikilla opiskelijoista jonkin verran, osalla hyvin pitkään työhistoria aiemmasta kotimaastaan.

Yhteensä tämän kehittämissankkeen kohteena on ollut siis 49 maahanmuuttajataustaista henkilöä, joiden iät ovat vaihdelleet 63 ja 18 vuoden välillä.

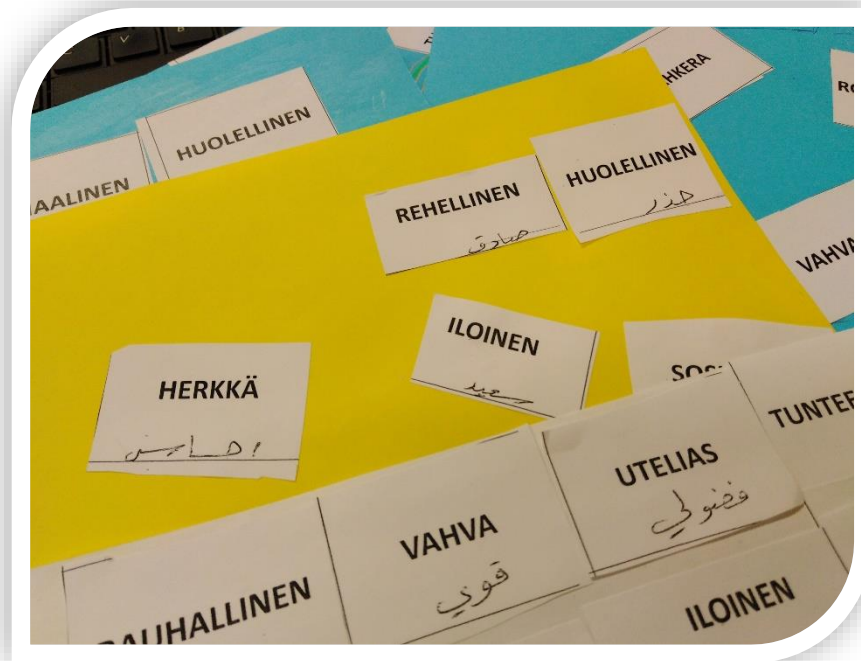
Hankkeen työntekijä on tukenut opiskelijoita suoraan yksilö- ja ryhmätilanteissa sekä kehittänyt ja suunnitellut toimintaa yhteistyössä muun henkilöstön kanssa ja alueellisen toimijaverkoston kanssa sekä oppimis- ja ohjausprosessien suunnittelua ja dokumentointia.

Harjulan maahanmuuttajakoulutuksissa hankkeen aikana työskenteli monialainen tiimi: S2-opettajia, ohjaaja ja projektipäällikkö. Lisäksi toiminnoissa oli vaihtelevia jaksoja mukana eri oppilaitosten opiskelijoita työharjoittelussa tai muuten osana opintojaan. Heitä oli mm. kotoutumiskoulutuksista, ammatilliseen valmentavista opinnoista sekä kv. sairaanhoitajakoulutuksesta.

Alueellista yhteistyötä tehtiin osallistamalla alueen eri verkostojen tapaamisiin, seminaareihin ja koulutuksiin sekä henkilökohtaisin tapaamisin.

- 2) Hyödyntää jokapäiväisiä arjen tilanteita oppimisessa järjestelmällisesti ja suunnitelmallisesti oppijan tarpeet ja valmiudet huomioiden. Hankkeen ohjaajan tuki ja työpanos mahdollistaa yksilöllisemmän oppimiskokemuksen opiskelijalle. Ohjaajan tukemana opiskelija rohkaistuu osallistumaan ympäröivän yhteiskunnan toimintoihin.

Hankkeen aikana kohderyhmälle suunniteltiin ja toteutettiin monenlaista arjen tilanteisiin liittyvä toimintaa ja tukea. Esimerkkejä näistä on luvussa 4. Yhteinen lähtökohta kaikessa toiminnassa oli sen kytkeminen oppijan omaan arkeen sekä henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Ryhmätoimintaa täydennettiin henkilökohtaisella ohjauksella sekä tuella monilla elämän eri osa-alueilla. Kokonaisvaltainen oppijan oman tilanteen huomioiminen sekä toiminnallinen ja joustava henkilökohtaistettu prosessi lisäsi oppijoiden motivaatiota ja kasvatti mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintoihin laajemmin.

Kuva 1. Oppimateriaalia Minun Suomi -opintoryhmästä

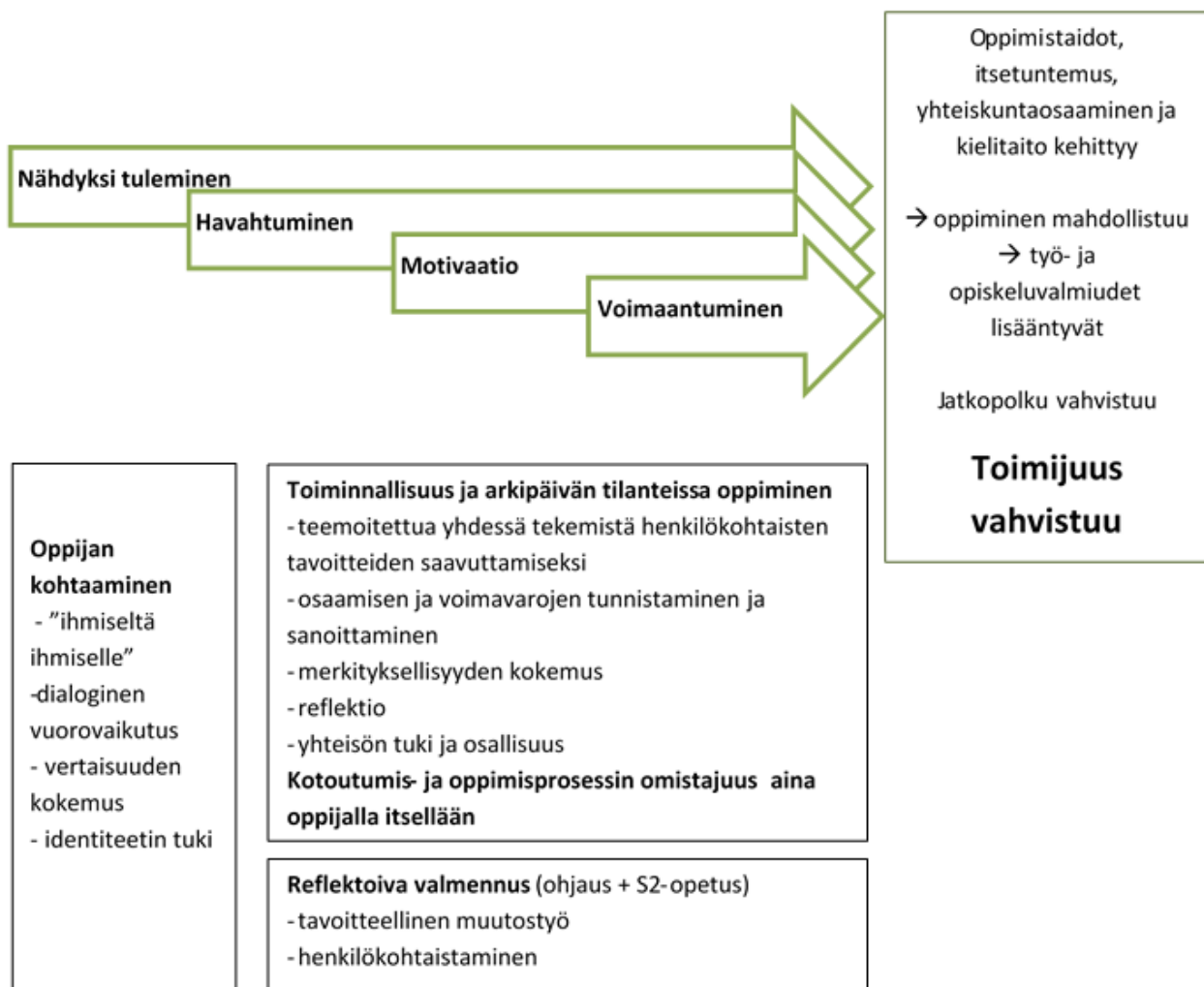
- 3) Dokumentoida ja kuvata opintojen henkilökohtaistamisprosesseja arkipäivän tilanteissa, opetusta, oppimista, pedagogisia ratkaisuja ja kokemuksia.
- 4) Luoda malleja, joita muut toimijat voivat hyödyntää opetuksessa ja oppimisessa.
- 5) Koota mallit ja kokemukset verkkojulkaisuksi ja esitellä ne avoimessa webinaarissa hankkeen lopuksi.

Hankkeessa kehitetyt toimintamallit ja prosessit on esitelty tässä julkaisussa. Hankkeen tuloksista pidettiin webinaari 27.3.2019.

Hankkeen tuotokset ja tulokset ovat käytössä Harjulassa ja niitä hyödynnetään uusien ja nykyisten toimintojen kehittämisessä edelleen. LUKI-vaiheen kotoutumiskoulutukset ovat vasta toista vuotta vapaan sivistystyön tehtävänä, joten niiden ”yleiset raamit” ovat vasta muotoutumassa ja tämän hankkeen osalta saimme hyvän pohjan myös niiden jatkokehittämiselle omassa toiminnassamme. Hankkeen avulla vahvistettiin myös Harjulan roolia alueen maahanmuuttajatyössä. Hankkeesta hyötyi ja hyötty tulevaisuudessa alueen maahanmuuttajat, jotka osallistuvat tarjoamiimme koulutuksiin ja muihin palveluihin. Laadullisesti ja toiminnallisesti korkeatasoiset palvelut lisäävät osallisuutta ja hyvinvointia sekä lyhentävät polkua työmarkkinoille.

3. Toimintamalli ja prosessit

2.1. Harjulan maahanmuuttajatyön toimintamalli

Kuvio 1. Toimintamalli Harjulan maahanmuuttajatyössä, Hokkanen 2019

(Sovellettu mm. "Ohjauksen menetelmät" –kuviota julkaisusta Mun reitti – reittiopas (s. 12), Ammattiopisto Luovi 2012, https://luovi.fi/wp-content/uploads/2016/03/munreitti_matkaopas_www.pdf)

Harjulan maahanmuuttajille kohdennettuja toimintoja on aktiivisesti viime vuosien aikana kehitetty pääosin osana erilaisia hankkeita. Yllä kuvattu malli perustuu eri hankkeissa ja toiminnoissa saatuihin kokemuksiin ja niiden tuloksiin sekä uusimpana tämän kehittämishankkeen kokemuksiin. Vaikka hankerahoitus on aina kausittaista ja kohdennettua eri teemoihin ja toimintoihin, niin hankkeissa on ollut riittävästi yhteneväisyyksiä Harjulan oman mallin kehittämisen pohjaksi. Keskeisiksi ja läpileikkaaviksi periaatteiksi ovat nousseet:

- oppijoiden oman motivaation ja osallisuuden/toimijuuden tukeminen
- monimuotoinen ja henkilökohtaistettu opetus ja ohjaus/pedagogiset ratkaisut/menetelmät
- työelämä- ja oppimistaidot (työelämäläheisyys)
- toiminnallisuus ja arkipäivän tilanteissa oppiminen
- tavoitteellisuus ja jatkopolutus

Harjulan maahanmuuttajatyötä, kuten setlementtityötä yleisemminkin, tehdään lähtökohtaisesti ”ihmiseltä ihmiselle” ja tavoitteena on yhteiskunnassa heikommassa asemassa olevien tukeminen. Harjulan kansalaisopiston kautta tulee mukaan luontevasti vapaan sivistystyön peruseriaate kaikkien ihmisten omaehtoisen oppimisen mahdollistamisesta ja osaamisen kehittämisestä elämäntilanteista ja taustoista riippumatta.

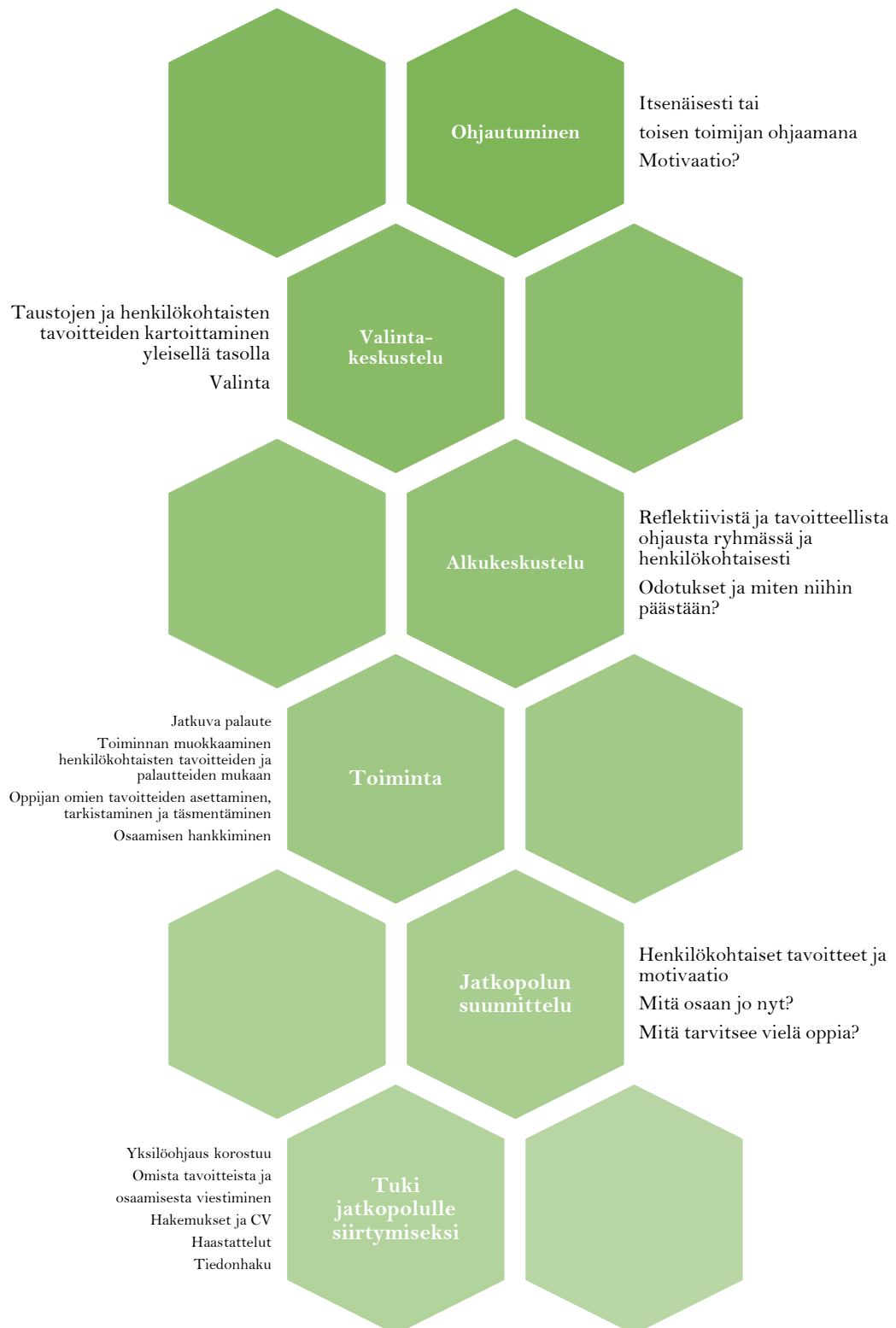
Oppijan kohtaamisen lähtökohtana dialoginen vuorovaikutus: siinä jokaisella on yhdenvertainen osallistumisoikeus omista lähtökohdistaan ja jokaisen panos on yhtä arvokas. Oppimisympäristön tulee olla turvallinen ja luottamusta herättävä, jotta aitoon kohtaamiseen ja dialogiin voidaan päästä. Huomioon on otettava myös, että monesti vuorovaikutus kehittyy hitaasti ja asteittain etenevänä prosessina. Oppijan nähdäksi tuleminen edellyttää yhdenvertaista ja hyväksyvää kohtaamista, joka tukee voimaantumista ja osallisuuden kokemusta.

Vuorovaikutustilanteisiin ja kohtaamiseen vaikuttaa myös kulttuuriset seikat. Henkilöstön on aina tarpeen tiedostaa oma kulttuurinsa, toimintatapansa ja ennakkoluulonsa sekä osata peilata niitä kohtaamiensa oppijoiden kulttuuriin. Kulttuurisissa kysymyksissä ei useimmiten ole olennaisinta tieto, vaan asenne ja valmius kysyä sekä ottaa huomioon toisenlaisia tapoja toimia ja kyseenalaistaa omaa ajattelua ja toimintamalleja.

Toiminnallisuus ja arkipäivän tilanteista oppiminen näkyy mm. funktionaalisenä kielenopetuksena osana muuta toimintaa. Funktionaalisuus tarkoittaa tässä sitä, että kielenopetuksen tavoitteena on saavuttaa kyky sosiaaliseen vuorovaikutukseen suomen kielellä ja sen avulla eri yhteisöihin ja laajemmin yhteiskuntaan liittyminen ja osallistuminen. Tällöin oppimisympäristön autenttisuudella ja arkipäiväinen tilanteissa oppimisella on suuri merkitys. Uudet asiat liittyvät näin oppijan omaan arkielämään, joten niiden omaksuminen ja soveltaminen muuttuvissa tilanteissa helpottuu. Tämä osaltaan tuo haasteita toiminnan suunnitteluun. Heterogeenisessä ryhmässä oppijoiden tilanteet ja tarpeet vaihtelevat laajasti eikä oppiminen aina etene samaa tahtia. Tämä pyritään ratkaisemaan henkilökohtaistamisella sekä jatkuvalla reflektiolla.

Kaikessa toiminnassa on läsnä aina myös tavoitteellisuus ja suuntautuminen tulevaisuuteen. Eri toiminnoissa mukana oleville tämä näyttäytyy eri tavoin, mutta yhteistä on pyrkimys löytää ja vahvistaa oppijan omia henkilökohtaisia tavoitteita kohti tulevaisuutta sekä antaa työkaluja tavoitteiden saavuttamiseksi.

2.2. Henkilökohtaistamisprosessi

Kuvio 2. Henkilökohtaistamisprosessi Minun Suomi -opintoryhmissä

Minun Suomi -opintoryhmiä on toteutettu ja kehitetty vuodesta 2015 lähtien Opetushallituksen tukemana. Alusta alkaen toiminta on nähty työkaluna ja tukipalveluna osallistujien omien henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttamiseksi ja heidän osaamisensa kehittämiseksi. Maahanmuuttajanuoret ovat kohderyhmänä hyvin moninainen, joten hyvien tuloksien saamiseksi henkilökohtaistaminen on ollut merkittävässä roolissa koko ajan, vaikka sitä prosessina ei olekaan aiemmin tällä tavoin kuvattu.

Opintojen henkilökohtaistaminen jaetaan yleisesti kolmeen päävaiheeseen:

- hakeutuminen
- opintojen/tutkinnon suorittaminen
- tarvittavan (ammatti)taidon hankkiminen

Hakeutumisvaiheessa yleensä kartoitetaan oppijan aiempaa osaamista ja kokemusta sekä luodaan yhteistä ymmärrystä opinnoista, niiden asettamista vaatimuksista ja niissä mahdollisesti tarvittavista tukitoimista. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma laaditaan usein opintojen suorittamisvaiheessa. Suunnitelmaan voidaan kirjata esimerkiksi tarvittavat tukitoimet, mitä opintoja tai AHOT-prosesseja juuri kyseinen oppija tarvitsee tarvittavan ammattitaidon saavuttamiseksi. Tiivistettynä voidaan sanoa, että opintojen henkilökohtaistamisella tarkoitetaan yksilöllisen koulutuspolun suunnittelua. Henkilökohtaisella ohjauksella on merkittävä rooli sen onnistumisessa.

Tutkintotavoitteisissa opinnoissa henkilökohtaistamista on kehitetty jo pitkään erityisesti ammatillisen koulutuksen näyttötutkinnoissa ja monialaisissa opinnoissa. Vapaassa sivistystyössä eli opinnoissa, jotka eivät tähtää yleensä tutkinnon tai sen osien suorittamiseen, henkilökohtaistaminen on toimintatapana vieraampi. Opinnot on mielletty usein harrastusluontoisina, joilla ei kerrytetä työelämässä tarvittavaa osaamista. Opintojen sisällöille eikä toteutustavoille ei ole ollut yhteneviä määritelmiä. Tähän ajatteluun ja toimintatapaan on tulossa ja tullut muutoksia. Opetushallitus on antanut opintosuunnitelmasuosituksen vuoden 2017 lopulla vapaan sivistystyön uudesta valtakunnallisesta koulutustehtävästä: maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opinnot. OPS-suosituksessa on kuvattu henkilökohtaisen ohjauksen tärkeyttä hakeutumisvaiheessa, opintojen aikana sekä jatkolukua suunniteltaessa. Lisäksi suositellaan mm. henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmia. Laajemmin esimerkiksi Kansalaisopistojen liiton tasolla on otettu keskusteluihin ja kehittämiskohteeksi aivan viime aikoina opintojen osaamisperustaisuus, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.

Minun Suomi -ryhmässä sisällölliset raamit henkilökohtaistamisessa perustuvat rahoituspäätökseen ja sen ehtoihin sekä projektisuunnitelmaan. Suunnitelmassa on jo lähtökohtaisesti ajateltu niin, että opintoja henkilökohtaistetaan mahdollisimman paljon oppijan kannalta parhaimman mahdollisimman lopputuloksen saavuttamiseksi.

Ryhmään hakeudutaan joko itse tai esimerkiksi TE-toimiston tai sosiaalityöntekijän ohjaamana. Hakeutumisvaiheessa käydään läpi yleisellä tasolla tavoitteet sekä mahdollisen osallistujan että opintoryhmän kannalta. Ovatko henkilökohtaiset tavoitteet sellaisia, että niihin opintoryhmä voi edes yrittää vastata? Motivaation kannalta on tärkeää, että myös mahdollisella osallistujalla on mahdollisuus valintaan osallistumisensa suhteen eikä hän osallistu ainoastaan jonkun ulkopuolisen tahon määräämänä. Hakeutumisvaiheessa ajatellaan vuoropuhelun ja henkilökohtaistamisprosessin alkavan. Myös keskinäistä luottamusta rakennetaan aidossa ja avoimessa dialogissa ensitapaamisesta lähtien.

Alkukeskusteluja käydään ryhmään valikoituneiden kanssa yksilötasolla ja yleisemmin ryhmässä. Tässä vaiheessa aloitetaan yhdessä osallistujan kanssa tarkempi pureutuminen tavoitteisiin sekä siihen mitä jo nyt osaan ja mitä pitäisi vielä oppia sekä mistä ja miten puuttuvaa tarvittavaa osaamista voisi hankkia. Erilaiset ohjaustilanteet jatkuvat läpi ryhmän. Henkilökohtaisten tavoitteiden sekä palautteen perusteella toimintaa muokataan koko opintoryhmän ajan. Esimerkiksi käsiteltäviä teemoja ja vierailukohteita valitaan ja sovelletaan osallistujien kiinnostuksen ja tavoitteiden mukaan.

Kun osallistujan tavoiteltu suunta on täsmentynyt riittävästi, jokaista tuetaan yksilöllisesti sille pääsyssä. Usein tämä tarkoittaa konkreettisesti eri opiskeluvaihtoehtojen selvittämistä, hakemusten täytön tukea ja haastatteluihin valmistautumista sekä tukea oman osaamisen sanoittamiseen ja siitä viestiminen. Mahdollista on esimerkiksi myös kyseisen alan erityissanaston ym. opiskelun aloittaminen,

Koko toimintavaiheen ajan pyritään siihen, että jokaisen omat tavoitteet näkyvät ryhmän toiminnassa, jotta jokainen kokee kuuluvansa osaksi ryhmää sekä saa niitä valmiuksia ja osaamisia, joita tarvitsee päästäkseen eteenpäin. Ohjaukseen kuuluu myös molemminpuolinen reflektio ja välitavoitteiden toteutumisen seuraaminen.

Kuva 2. ABC- ja Minun Suomi -ryhmien yhteiseen itsenäisyyspäivän juhliin sai tuoda kotimaan makuja muiden maisteltavaksi

Jatkopolun tarkempi suunnittelu tehdään aina ehdottomasti osallistujan omien, henkilökohtaisten tavoitteiden ja suunnitelmien pohjalta yhdessä. Kun kyseessä on henkilökohtaiset ja itselle tärkeät tavoitteet, niihin sitoutuu ja on motivoitunut tekemään työtä niiden saavuttamiseksi. Jatkopolulle siirtymisvaiheessa oppijaa tuetaan henkilökohtaisesti monin eri tavoin esim. dokumenttien tuottamisessa ja haastatteluihin valmistautumisessa.

Hankkeen molempien kohderyhmien osalta oppimisen henkilökohtaistaminen on tärkeää oppijoiden motivaation vahvistamiseksi sekä oppimisen ja tulosten kannalta.

Henkilökohtaistamisen käytännön toteutuksessa on myös havaittu haasteita, joiden voittamiseen tarvitaan vielä kehitystyötä. Erityisesti luki-ryhmissä opintojen alkuvaiheessa yhteisen kielen puuttuminen hankaloittaa toteuttamista. Miten varmistetaan oppijan omien tavoitteiden sanoittaminen ja kuulluksi tuleminen? Monen eri kielen tulkien säännöllinen ja jatkuva käyttö ei ole realistinen vaihtoehto. Yksi mahdollinen ratkaisu voisi olla ns. omakielisten ohjaajien rekrytointi sekä se, että esimerkiksi tuotettaisiin monikielisiä materiaaleja ja lomakepohjia henkilökohtaistamisen tueksi erityisesti vapaan sivistystyön luki-koulutuksiin. Myös erilaisia kuviin pohjautuvia menetelmiä olisi mahdollista tulevaisuudessa kehittää enenevässä määrin.

Lisäksi haasteita muodostuu rajallisista henkilöresursseista: oppijoiden henkilökohtaiseen ohjaukseen tarvittaisiin enemmän henkilöresursseja, jos halutaan merkittävästi nopeuttaa ja sujuvoittaa koulutuspolkua. Nykyinen luki-kurssien vapaan sivistystyön rahoitusmalli mahdollistaa taloudellisesti käytännössä vain yhden opettajan ryhmää kohden, jonka työaikaresurssiin ei sisälly riittävästi aikaa jokaisen osallistujan perusteelliseen henkilökohtaiseen ohjaukseen. Resurssointiin liittyy myös toiminnan ja materiaalien muokkaaminen kulloistenkin oppijoiden omia tavoitteita vastaaviksi. Suunnittelutyö on pois henkilökohtaisesta ohjauksesta ja päinvastoin. Tilanne vaati kokeneiltakin opettajilta jatkuvaa tasapainoilua parhaan mahdollisen lopputuloksen saamiseksi.

4. Kokemuksia ja koettua

4.1 Mun elämä

Yhdeksi tämän hankkeen tuotoksista voidaan ajatella myös uusi *Mun elämä* -koulutuspilotti erityisesti maahanmuuttajataustaisten kotivanhempien suomen kielen taidon sekä yhteiskunta- ja työelämävalmiuksien vahvistamiseksi. Sen suunnittelussa hyödynnettiin laajalti muun kokemuksen ja tiedon ohella tämän hankkeen havaintoja ja alustavia tuloksia.

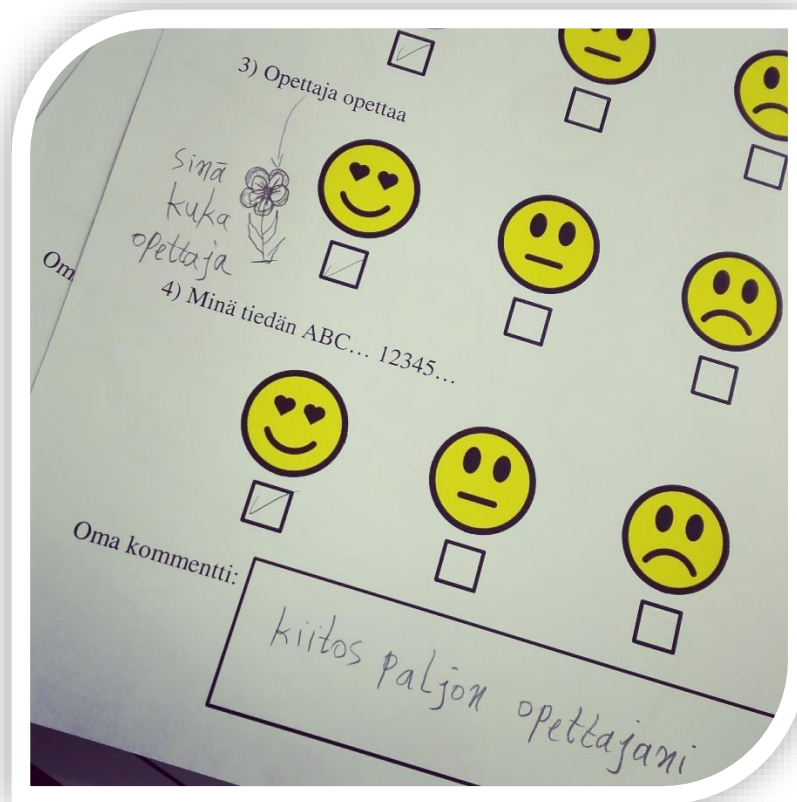
Tässä koulutuspilotissa kokeillaan joustavia ja sivutoimisia opintoja sujuvoittamaan ja nopeuttamaan siirtymistä edelleen työhön (ml. yrittäjäyys) tai opintoihin kotoutumisajan päätyttyä. Erityistä lisäarvoa on omakielisen ohjaajan tuki sekä tavoitteiden ja osaamisen tunnistaminen ryhmä- ja yksilöohjauksessa oppimisen henkilökohtaistaminen huomioiden. Kokonaisuutta täydentää S2-valmennus sekä yleisesti työelämävalmiuksia ja hyvinvointia tukevat sisällöt. Koulutukseen osallistuminen lisää osallistujien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja osallisuuden kokemuksia ehkäisten näin syrjäytymisen uhkaa. Tämän mallintamiseksi ja pilotoimiseksi haettiin Opetushallitukselta avustusta marraskuussa 2018 ja rahoitus pilottiin saatiin joulukuussa 2018. Pilotti käynnistyi toukokuussa 2019. Myös pilotin toteutusvaiheessa hyödynnetään tämän kehittämishankkeen tuloksia ja kokemuksia.

4.2. Palauteprosessit ja HOPS

Palaute

Palautteen keräämiseen luku- ja kirjoitustaidon opiskelijoilta kehitettiin osana tätä hanketta yhdessä opettajien kanssa malli lomakkeesta, jota testattiin syyslukukauden 2018 ryhmien päätös vaiheessa. Palautelomakkeesta haluttiin mahdollisimman yksiselitteinen ja selkeä, jotta saisimme kerättyä talteen myös niiden opiskelijoiden kokemuksia, joiden kielitaito on vasta hyvin alkuvaiheessa. Päädyimme visualisoimaan palautelomakkeen eri vaihtoehdot kolmella eri hymiöllä. Neljän väittämän (1 Kurssi on, 2 Minä opiskelen, 3 Opettaja opettaa ja 4 Minä tiedän ABC... 12345) lisäksi tilaa oli omalle kommentille. Kokemusten keräämisen lisäksi lomakkeen tarkoituksena oli myös harjoitella itsearviointia.

Palautteita tällä mallilla saatiin joulukuussa 2018 LUKI-vaiheen opiskelijoilta 16 kpl. Opiskelijoiden oli helppo ymmärtää lomakkeen vaihtoehdot, kun lomake käytiin yhdessä ensin läpi. Kaiken kaikkiaan palaute oli hyvin positiivista, eikä hajontaa eri vaihtoehtojen välillä ollut juuri ollenkaan. Tietysti on huomioitava se, että vastausmäärän ollessa näin vähäinen ja lomakkeen ollessa hyvin yksinkertainen, ei sen perusteella voida tehdä kovin pitkälle vietyjä päätelmiä. Johtuen vasta kehittymässä olevasta kielitaidosta, sanallisen ja vapaamuotoisen palautteen kerääminen ei ole käytännössä mahdollista laajemmin.

Kuva 3. ABC-kurssin oppijan palaute

Huomioitavaa on myös se, että suurimmalla osalla opiskelijoista on vielä tässä vaiheessa hyvin vähäiset itsearviointitaidot. Tästä syystä on osana oppimistaitoja harjoiteltava itsearviointia ja palautteen antamista ja saamista. Tämä vaikuttaa paremman itsetuntemuksen kautta myöhemmin muissa koulutuksissa pärjäämiseen ja työelämään pääsyyn. Myös henkilökohtaistamisprosesseissa on monenvälisellä reflektiolla keskeinen rooli. Reflektio vaikuttaa osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemukseen merkittävästi, joten siihen liittyvien prosessien ja työkalujen kehittämällä on merkitystä myös oppimiseen ja motivaatioon. Palautelomakkeen – ja siihen kytkeytyvien prosessien kehittämistä jatketaan edelleen hankkeen jälkeenkin.

Minun Suomi -opintoryhmissä on jo alusta alkaen kerätty suunnitelmallisesti oppijoiden palautetta eri tavoin. Opiskelijoilta on esimerkiksi kerätty palautetta lomakkeilla, henkilökohtaisessa keskustelussa sekä ryhmämuotoisilla palautekeskusteluilla. Avoin ja luottamuksellinen dialogi mahdollistaa rehellisen palautteen antamisen. Toisaalta joissain tilanteissa esimerkiksi opiskelijaharjoittelijan vetämässä palauteryhmässä voidaan saada enemmän myös kehittävää palautetta. Kokemuksia näissä ryhmissä on hyödynnetty myös ABC-kurssien ja uuden Mun elämä –pilotin palautteen keruun ja reflektion suunnittelussa ja toteutuksessa.

Ylipäänsä maahanmuuttajakoulutusten palauteprosesseissa ja palautteiden tulkinnoissa on huomioitava myös osallistujien kulttuuritaustojen vaikutus. Esimerkiksi monissa kulttuureissa opettajia tai muitakaan ”auktoriteetteja” ei ole suotavaa arvostella tai antaa muistakaan asioista suoraa kriittistä palautetta. Joten myös havainnoinnilla koulutusten aikana on suuri merkitys eri toimintatapojen toimivuutta ja tuloksia arvioitaessa. Palautteen antamista ja vastaanottamista sekä (itse)reflektiota on mahdollista ja tarpeen myös harjoitella osana koulutuksia. Näillä taidoilla on paljon merkitystä mm. oppimisen ja työelämässä menestymisen kannalta.

ABC-kurssien HOPS- ja henkilökohtaistamisprosessi

Luku- ja kirjoitustaidon koulutuksissa noudatetaan OPH:n opetussuunnitelmasuosittelusta, joka antaa vapaan sivistystyön oppilaitoksille melko paljon liikkumavaraa koulutusten käytännön toteutuksissa. Toisaalta johtuen koulutuksen luonteesta osana kotoutumissuunnitelmaa ja kotokoulutusjärjestelmää, ei oppilaitoksella ole aina kovin suurta roolia vielä koulutukseen hakeutumisvaiheessa eikä oppijalla välttämättä ole henkilökohtaista tavoitetta hakeutua juuri ko. koulutukseen tai oppilaitokseen. Opiskelijat ABC-kursseille valitaan pääsääntöisesti yhdessä TE-toimiston kanssa henkilöistä, joilla on kielitaidon alkutestauksen perusteella kirjattu kotoutumissuunnitelmaan tarve luku- ja kirjoitustaidon koulutukselle. Useimmiten opiskelijat tavataan henkilökohtaisesti kuitenkin vasta koulutuksen ensimmäisenä päivänä, jolloin voidaan aloittaa dialogi luottamuksen rakentamiseksi ja ohjausprosessi opintojen henkilökohtaistamiseksi.

Hankkeessa on osallistuttu ABC-kurssien opiskelijoiden tuen ja HOPS-prosessin kehittämiseen. HOPS-lomaketta on kehitetty ja kokeiltu. LUKI-vaiheen henkilökohtaistaminen ja HOPS-prosessi vaativat vielä edelleen jatkokehittämistä. Miten varmistamme oppijoiden omien tavoitteiden ja osaamisen näkyväksi tekemisen ja huomioiduksi tulemisen erityisesti alkuvaiheessa, kun yhteistä kieltä ei vielä ole?

4.3 Arkipäivän toiminnalliset kokeilut ja mallit

Hankkeen aikana kokeiltiin ja varioitiin erilaisia arkipäiväiseen elämään liittyviä toimintatapoja henkilökohtaistamisen tukemiseksi. Arkipäivän tilanteiden hyödyntäminen lisää opiskelun mielekkyyttä, vahvistaa motivaatiota sekä tuottaa onnistumisen kokemuksia. Eryityisesti ABC-kurssien osallistujille kielen oppiminen on pitkäkö prosessi ja kielen lisäksi olisi samalla omaksuttava ja huomioitava monia muita uusia toimintatapoja (opiskelutaidot, moninaisessa ryhmässä oleminen, viranomaisasiointi, uuden maan toimintakulttuuri, uusi asuinympäristö jne.). Olemme havainneet, että tällöin useimmat oppijat hyötyvät paljon toiminnallisuudesta ja joustavuudesta. Motivaation sekä yleisen jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että onnistumisen ja osaamisen kokemuksia saa heti kielitaidon ja osallistumisen alusta alkaen. Henkilökohtaistamisella ja oppijan yksilöllisellä tuella on tässä vaiheessa suuri merkitys oppimistuloksiin.

Alla on kuvattu joitakin toiminnallisia kokeiluja sekä hyviksi havaittuja käytäntöjä arkipäivän tilanteiden hyödyntämiseksi ja oppimisen henkilökohtaistamiseksi:

Teema: **kierrätys ja jätehuolto**

Tätä toteutustapaa testattiin ABC-kurssien ryhmissä syksyllä 2018. Ryhmät olivat opiskelleet alle 2kk suomea siinä vaiheessa, joten kielitaidon eri osa-alueet osallistujilla olivat keskimäärin vielä alle A1.1.

Molemmat ryhmät kävivät läpi ensin oppitunneilla ryhmissä teemaan liittyviä helppoja sanoja, fraaseja ja symboleja. Toiselle ryhmälle sovittiin vierailu paikalliseen jätteidenkäsittelylaitokseen. Vierailulla asiantuntija kertoi selkosuomeksi heidän toiminnastaan, näytti käytännössä esimerkkejä lajittelusta sekä kierrätti katsomassa eri toimintoja alueella, joihin erilaiset jätteet päätyvät käsiteltäväksi. Vierailun jälkeen ryhmä kävi vielä teemaa ja sanastoa läpi seuraavina päivinä. Ryhmäläiset suunnittelivat yhdessä opettajan kanssa, miten he jakavat tämän osaamisensa toiselle ryhmälle. Ryhmät kokoontuivat yhteiseen tilaan, jossa vierailut ryhmä selosti mm. kuvien ja konkreettisten esimerkkien avulla perusteet kotona syntyvien jätteiden lajittelusta. Molemmille ryhmille oli tämän jälkeen käytännön lajittelukoe. Siinä esimerkkioskat piti lajitella oikeisiin kohteisiin. Jokaiselle osallistujalle jaettiin kokeen jälkeen henkilökohtainen ”diplomi” tunnustuksena onnistuneesta suorituksesta. Sanastoa ja teemaa kerrattiin vielä myöhemmin ryhmissä.

Opittavat asiat

- sanastoa, fraaseja ja symboleita
- miksi kierrätetään ja lajitellaan jätteitä
- mitä jätteille konkreettisesti tapahtuu jätelaitoksissa
- miten lajitellaan kotona
- opittujen asioiden jakamista edelleen
- ryhmätyötapoja

Kuva 4. Jätteen lajittelukoe

Teema: jokamiehenoikeudet ja luonto

Luku- ja kirjoitustaidon ryhmissä oli yhtenä aihealueena myös luonto ja luonnossa liikkuminen. Monille ryhmäläisistä Suomen luonto, luonnossa liikkuminen ja jokamiehenoikeudet eivät olleet juurikaan tuttuja, joten järjestimme heille retken kaupunkimetsään. Teemaan liittyvää sanastoa ym. käytiin ennen ja jälkeen retken monipuolisesti läpi. Esimerkiksi yleisimmät puut, sienet, marjat ja vaatetukseen liittyviin teemoihin tutustuttiin eri tavoin kuvakorttien ja tekstien avulla. Retkeä varten tehtiin yksinkertaiset eväät (teetä ja keksiä), jotta kokemus olisi mieleenpainuvampi. Oppijat keräsivät retkellä myös eri puiden lehtiä ja käpyjä, joita sitten myöhemminkin käytiin ryhmänä läpi.

Opittavat asiat

- sanastoa, fraaseja ja symboleita
- perustietoa jokamiehenoikeuksista ja luonnossa liikkumisesta
- sään ja vuodenajan mukainen pukeutuminen
- soveltaminen omaan arkeen: voin mennä perheen kanssa lähimetsään vapaasti kävelyllä

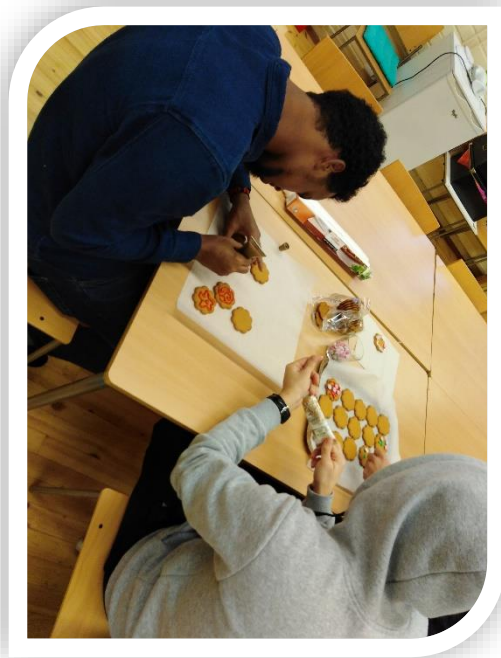
Teema: ruoanlaitto ja ruokailutottumukset

Syyskaudella tehtiin yhteistyötä paikallisen Marttayhdistyksen kanssa ruokateemaan liittyen nuorten Minun Suomi -ryhmässä. Martat järjestivät muutaman kerran kokonaisuuden, jossa varsinaisen ruoanlaiton ohella käsiteltiin mm. terveellistä ruokavaliota, ateriarytmiä ja kierrätystä sekä aihepiiriin liittyvää sanastoa. Ruoalla on myös suuri merkitys arjessa jaksamiseen ja sitä kautta myös uuden oppimiseen. Teemoja käsiteltiin ennen vierailuja ja

niiden jälkeen vielä yhdessä ryhmässä. Palaute oppijoilta oli erittäin positiivista. Osa ryhmäläisistä teki ensimmäistä kertaa ikinä itse ruokaa alusta loppuun.

Opittavat asiat

- sanastoa, fraaseja ja symboleita
- ruoanlaitto käytännössä
- yhdessä tekeminen
- tietoa terveellisistä ja tasapainoisista ruokailutottumuksista

Kuva 5. Pipareiden koristelua joulukuussa 2018

Teema: **tietotekniikka**

Luku- ja kirjoitustaidon ryhmissä kokeiltiin tietotekniikan perusasioiden opiskelua jo hyvin varhaisessa kielitaidon vaiheessa. Usealle oppijoista tietokone laitteena oli uusi, mutta miltei kaikilla oli käytössään älypuhelin. Älypuhelimien käytöstä on selvästi hyötyä tietokoneen omaksumisessa, monien toimintojen toimintalogiikka on yhteneväinen. Tukimateriaaliksi koottiin lyhyt kuvallinen sanasto keskeisimmistä sanoista. Perustoimintojen lisäksi (mm. koneen käynnistäminen ja kirjautuminen oppilastunnuksilla) jokainen opiskelija loi itselleen sähköpostin, harjoitteli näppäimistöllä kirjoittamista, tiedonhakua, asiointia ja itsenäistä opiskelua verkossa (esim. suomitaskussa.eu –videot). Oppijat innostuivat ja kokivat tämän mielekkääksi tavaksi oppia. Taitoja ylläpidettiin myöhemmin kurssilla vielä säännöllisillä ”atk-tunneilla”.

Opittavat asiat

- perussanasto
- koneen käynnistäminen ja kirjautuminen

- hiiren käyttö
- tiedonhaku, hakukone
- asiointi (esim. Kelan verkkoasiointi ja tori.fi –verkkokauppa)
- sähköpostin luominen, viestien lukeminen ja lähettäminen
- itseopiskelu verkossa

Teema: henkilökohtainen (palvelu)**ohjaus ja tuki** oppimisen ja jatkolutuksen mahdollistajana

Oppijan yksilöllisellä tuella on suuri rooli henkilökohtaistamisen ja jatkolun kannalta. Usein ohjauksissa käsitellään kaikkea mahdollista elämään ja oppimiseen liittyvää arkipäiväisistä asioista syvällisempiin elämän peruskysymyksiin asti. Toimivaksi malliksi on havaittu monialainen työpari/tiimi, jossa jokainen lähestyy ohjausta ja tukea oman asiantuntijuutensa kautta. Esimerkiksi Minun Suomi –opintoryhmissä on tuloksellisesti toteutettu ryhmä- ja yksilötyössä työparimallia, jossa parina työskentelee ohjauksen ja sosiaalialan ammattilainen (esim. yhteisöpedagogi) ja S2-kouluttaja (esim. FM, Suomen kieli).

Esimerkkinä onnistuneesta henkilökohtaistamisesta ja ohjauksen merkityksestä voi nostaa esiin erään 19-vuotiaan nuoren, joka aloitti syksyn 2018 ABC-kurssilla. Hänellä oli taustallaan kotimaastaan peruskoulua vastaavia opintoja ja hänellä ei ollut aloittaessa käytännössä lainkaan luku- ja kirjoitustaitoa latinalaisilla aakkosilla. ABC-kurssin aikana havaittiin, että hän hyötyy erityisen paljon pienryhmästä ja toiminnallisuudesta sekä tarvitsee henkilökohtaista tukea oppiakseen. Hän jatkoi ABC-kurssilta Minun Suomi -ryhmään, jossa voitiin tarjota toimintaa ja tukea enemmän.

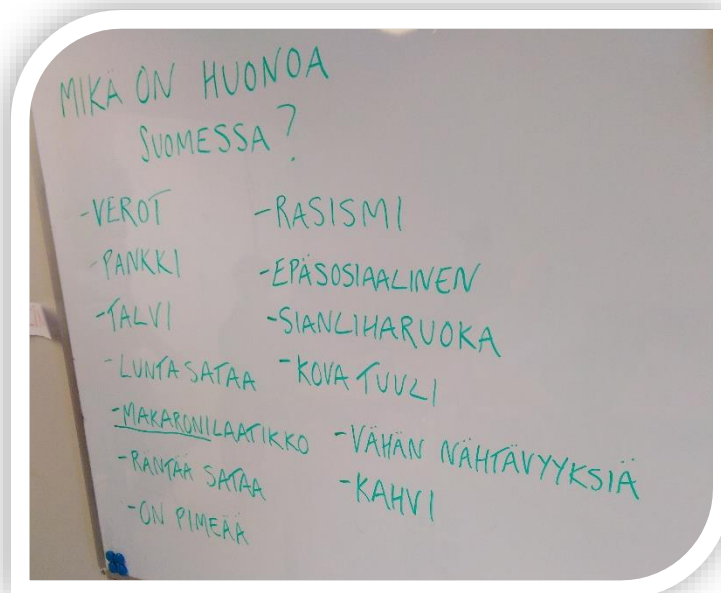
Yhteensä seitsemän kuukauden osallistumisensa aikana hän saavutti eurooppalaisella viitekehyksellä arvioituna kielitaidon kaikista eri osa-alueista tason A1.3. Kaiken kaikkiaan hänen kielelliset ja oppimistaidot ymv. kehittyivät oikea-aikaisella tuella ja juuri hänelle sopivilla menetelmillä niin paljon, että hän tuli valituksi ammatillisen koulutuksen maahanmuuttajille suunnattuihin työvaltaisiin opintoihin omalle tavoitealalleen.

Ilman tätä joustavaa henkilökohtaistamismahdollisuutta, hän olisi todennäköisesti siirtynyt ABC-kurssilta kotoutumiskoulutuksen moduuleille opiskelemaan vielä 6-12 kuukaudeksi ennen kuin hän olisi hakeutunut ammattiin johtaviin opintoihin. Lisäksi todennäköiseltä vaikuttaa, että hänelle olisi voinut tulla haasteita osallistua moduulipintoihin osana isoa ryhmää ilman riittävän laajaa henkilökohtaista tukea eli polku olisi voinut katketa tai keskeytyä joksikin aikaa. Henkilökohtaistamisella voidaan siis nopeuttaa ja sujuvoittaa maahanmuuttajien opintopolkuja.

Teema: **oppilaitosyhteistyö**

Tiiviillä yhteistyöllä alueen eri oppilaitosten kanssa varmistetaan mm. oppijoiden sujuvat siirtymiset koulutuksesta toiseen, ajantasainen tieto alueen muusta toiminnasta sekä voidaan toteuttaa, kokeilla ja kehittää koulutusten sisällä eri asioita. Opiskelijayhteistyö eri tavoin ja eri alojen kanssa rikastuttaa ja tukee henkilökohtaistamista sekä avaa uusia mahdollisuuksia kehittämiseen. Esimerkkejä hyvistä käytännöistä:

- Ammattikorkeakoulun liiketalouden alan YAMK-opiskelijatiimi osana opintojaksoaan suunnitteli mallin (ns. mock-up) digitaalisesta ratkaisusta maahanmuuttajien yksinäisyyden vähentämiseksi (sisälsi mm. tausta-aineiston keräämistä, Harjulan opiskelijoiden ja henkilöstön haastatteluita).
- Ammattikorkeakoulun kv. linjan sairaanhoitajaopiskelijat järjestivät oppijoille monenlaista toimintaa ja tukivat oppijoita henkilökohtaisesti ryhmätilanteissa osana mielenterveyden edistämiseen ja tukemiseen liittyvää opintojaksoa.
- Kotoutumiskoulutusten eri moduulien opiskelijat ovat olleet erimittaisilla työhöntutustumisjaksoilla mm. ABC-kursseilla. Tämä tuo onnistumisen kokemuksia oppijoille puolin ja toisin (vertaisuus) sekä tukee henkilökohtaistamista (monikielisyys ja eriyttäminen).
- Vierailut ja tutustumiset eri koulutuksiin osallistujien kiinnostusten ja tavoitteiden mukaan lisäävät motivaatiota sekä realistista käsitystä eri aloista ja opiskelusta.

Kuva 6. Oppijoiden omia ajatuksia ja kokemuksia huomioidaan monipuolisesti

5. Lähteet ja lisää luettavaa

Alla olevia julkaisuja on hyödynnetty tämän kehittämishankkeen teoreettisen tiedon ja muiden toimijoiden hyvien kokemusta lähteinä ja mallien rakentamisessa sekä inspiraationa arkipäivän henkilökohtaistamisessa Harjulan maahanmuuttajatyössä.

Ohjauksesta, pedagogiikasta, menetelmistä ja toimintamalleista

Aikuispedagoginen osaaminen kansalaisopiston erityisyytenä maahanmuuttajanuorten perusopinnoissa, Korhonen Silja, pro gradu, 2017

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201710092577>

Ensiaskeleita - Kotoutumisen tukea kotivanhempien vertaisryhmässä – opas järjestäjille, 2019

<https://ensiaskeleita.org/opas/>

Helppoo ku heinänteko, Piekkari Jouni, Metropolia ammattikorkeakoulu, 2018

http://kepelimetropolia.fi/wp-content/uploads/2018/09/2018_Piekkari_HelppooKuHeinanteko_ERILLISJULKAISU.pdf

Kevennystä kielipintoihin – toiminnalliset menetelmät suomenkielen oppimisen tukena, Reunanen & Heinonen, opinnäytetyö, 2011

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011120517190>

Kielikäsityksen ja kielenopetuksen kytköksistä, Nikula Tarja. 2010

<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2010/kielikasityksen-ja-kielenopetuksen-kytkoksista>

Kiertoteitä - Maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä, Harri Nieminen (toim.), Antti Kivijärvi (toim.) & Kristiina Toivikko, Suomen pakolaisapu, 2015

<https://pakolaisapu.fi/wp-content/uploads/2018/03/Kiertoteit%C3%A4.pdf>

Kohtautta ja kotoutta, Piekkari Jouni, 2016

<http://kepelimetropolia.fi/wp-content/uploads/2016/10/Kohtautta-ja-kotoutta-opas.pdf>

Kuka on kielitaitoinen, Lehtonen Heini, 2016

<https://koneensaatio.fi/kuka-on-kielitaitoinen/>

Monikulttuurisen maahanmuuttajaryhmän ryhmäyttäminen: Minun Suomi ja Minun Tulevaisuuteni –hankkeet, Mantere Noora, opinnäytetyö, 2016

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016091114168>

Monikulttuurisen ohjauksen työkalupakki, OSMO-projekti, 2018

<https://oppimateriaalit.jamk.fi/monikulttuurinenohjaus/>

Mun reitti – reittiopas, ammattiopisto Luovi, 2012

https://luovi.fi/wp-content/uploads/2016/03/munreitti_matkaopas_www.pdf

Nostetaan lasten piilossa oleva kielitaito esiin – maahanmuuttajakoulut ovat kansainvälisiä kouluja, Rätty Reetta, 2018

<https://koneensaatio.fi/nostetaan-lasten-piilossa-oleva-kielitaito-esiin-maahanmuuttajakoulut-ovat-kansainvalisia-kouluja/>

Puhutaan kotoutumisesta – ryhmänohjaajan opas, Väestöliitto 2014

http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/31c4e19baf8d307bee5fd0175bb92314/1553685900/application/pdf/4386232/Kotipuu_RyhmaOpas2014_Painoon.pdf

Puhe pullataikinassa : toiminnallinen S2-opetus ja opettajuudet kotoutumista tukevassa ammatillisessa koulutuksessa, Koponen Tarja, pro gradu 2017

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201711094197>

Sata omenapuuta, työkirja nuoren kotoutumisen tueksi, toim. Outi Kivinen, 2018
http://www.sataomenapuuta.fi/wp-content/uploads/sites/43/2018/05/sata_omenapuuta_tyokirja_2018_www.pdf

Sata omenapuuta, hyvät käytännöt nuorten kotouttamiseen, Kiuru H., Kuusisto H., Laulajainen J., Vuori J. (Eds.), 2017
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-456-275-1>

Sosiaaliset verkostot maahanmuuttajamiesten kotoutumisprosesseissa Vieraasta Veljeksi-projektissa, Salminen Mikko, 2014 opinnäytetyö
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014060411744>

Tienhaaroja ja umpikujia, maahanmuuttaja-asiakkaat neuvonta- ja ohjaustyössä, Suomen pakolaisapu 2018
<https://pakolaisapu.fi/wp-content/uploads/2019/04/Tienhaaroja-ja-umpikujia-maahanmuuttaja-asiakkaat-neuvonta-ja-ohjausty%C3%B6ss%C3%A4.pdf>

Henkilökohtaistamisesta

Henkilökohtaistaminen monialakoulutuksessa, Lehtimäki Virpi, liseniaattitutkimus, 2019
<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-20164>

Maahanmuuttajataustaisen tutkinnon suorittajan henkilökohtaistaminen näyttötutkinnoissa, Arola Tuija, väitöskirja, 2015
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9738-4>

Monikulttuurisen opiskelijan opintojen henkilökohtaistaminen, Alanen Anne, 2014
<http://www.evokes.fi/database/files/server/files/314>

Näkökulmia henkilökohtaistamiseen - Onnistumisen edellytyksiä ja hyviä käytäntöjä, OPH, 2014
http://www.oph.fi/download/165193_161129_nakokulmia_henkilokohtaistamiseen.pdf

Vapaasta sivistystyöstä

Vapaan sivistystyön uusi sivistystehtävä, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017
<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80311/okm33.pdf>

Maahanmuutosta ja koulutuksesta

Faktatietoa maahanmuutosta ja kotouttamisesta, TEM, 2019
https://www.slideshare.net/TEM_esitykset/faktatietoa-maahanmuutosta-ja-kotouttamisesta

Comparing Life Satisfaction of Immigrants and Natives Across Europe: The Role of Social Contacts, Bruno Arpino & Helga de Valk, 2018
<https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-017-1629-x>

Immigrant-ness as (mis)fortune? : Immigrantisation through integration policies and practices in education, Kurki Tuuli, väitöskirja 2019
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-4713-4>

Maahanmuuttajat ja ammatillisen osaamisen moninaisuus - kokemuksia ammattikorkeakoulun luovilta aloilta, Metropolia ammattikorkeakoulu 2010

https://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/TK/Kuvat/MET_voimaa_sahkoinen.pdf

Pakolaisten vuorovaikutussuhteet: Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön, Kokkonen Lotta, väitöskirja 2010

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4068-3>

Turvapaikanhaku ja pakolaisuus suomessa, Siirtolaisuusinstituutti 2019

http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/tutkimuksia-sarja/t-02-isbn_978-952-7167-60-1-turvapaikanhaku_ja_pakolaisuus_suomessa.pdf